AJUNTAMENT DE LLUCMAJOR

Fires 1977

I CENTENARI DEL TEATRE RECREATIU

LLUCMAJOR

1877 - 1977

MN. BALTASAR COLL TOMAS

Treball llegit per l'autor,
el 28 desembre 1968,
data de la inauguració del nou teatre.

El Magnífic Ajuntament de Llucmajor, en sessió de la Comissió Permanent del dia 3 d'Octubre de 1977, sota la Presidència del seu Batle i Diputat Provincial, l'il.lustríssim Sr. Gabriel Ramon Julià, acordà imprimir a despeses seves aquest treball.

PETITA HISTORIA D'UN TEATRE CENTENARI

(1877-1977)

Diuen en bon mallorquí *Mai fa tard el qui arriba.* Avui ha arribat el dia esperadíssim per a tots de l'inauguració oficial d'aquest teatre. —Més d'un llucmajorer, al veure la pissarra que anunciava l'aconteixement: *Inauguració dissabte a les 6,* degué pensar i dir-se: *—Una inocentada.*

Els qui així pensaven, cansats de la llarga espera de tres anys i coneixedors de la suspensió de l'acte inaugural programat, en un principi, pel dimarts passat, vigília de Nadal, s'ha equivocat de cap a peus com deim a la vila.

Avui, sortosament, gojosament, els Reis s'han anticipat i han fet a Llucmajor la mercé d'un nou teatre d'autèntica categoria.

Sense casi saber perqué em veig obligat a dir unes paraules en aquest acte.

Posat a cercar raons en trobaria per ventura en els cinquanta tres anys de presència de la tia materna Aina Maria a ca'l propietari; en els dotze d'estància de la meva família al vell cafè de Ca's Coix del Carrer de Sa Fira, veinat del teatre; en la meva condició de llucmajorer que estima, tot i una absència de vint anys, tot el que diu, comporta i significa el nom de la nostra Ciutat, i, sobretot, en l'amistat amb En Tomàs Thomàs satisfet, avui, com el pare —l'amo'n Bernat— un dia de *lleno* quan, feta la becadeta consabuda al seu palco, a mitjan projecció de la pellícuula darrera, recollia

la senalleta amb l'import de la *taquilla* i amb la típica frase *de despedida* als clients del nostre cafè: —*Nada, nada* se'n anava a veure el cine blanc d'uns llençols, olorosos de bugada.

Avui —28 de desembre de 1968— per la família Thomàs és un dia que haurà d'ésser notat, com feien els romans, amb una pedra blanca. .

Jo vull, amb el vostre consentiment, dir-hi també la meva.

Deixau-me fer un poc d'història.

Era l'any 1858. Epoca de revoltes i hostilitats, de lluites i partidismes.

Un jove —Gabriel Thomàs i Juan, fill de Bernat i Praxedis Rosa, nat el 12 de maig de 1831— conegut de tot el poble perque, tretze anys enrera, jugant amb els seus amics, un carro li havia engrunat una cama que, per gangrena, li tallaren, ha d'anar-se'n de Lluc major per motius polítics i emigra a Buenos Aires.

Intelligent com ningú i espabilat més que els altres —Déu mai ho dóna tot ni ho lleva tot —a la capital de la nació argentina obri un cafè, primer, i, més tard, una fonda, batiats un i altra amb el nom de Colón, en memòria del descobridor, dos establiments estimats de tothom però sobretot dels emigrants mallorquins que sempre hi troben uns braços oberts i una acollida càlida.

Els dos negocis —cafè i fonda— van vent en popa, com diuen els mariners. I per això el jove emigrat polític envia, mensualment, al seu germà Jaume bones quantitats d'*amadeos* amb l'obligació de sembrar a les seves finques un ametller per cada moneda rebuda. Al cap de pocs anys arriba l'esperat perdó polític.

Carregat de doblers, fruit de la venda dels dos establiments, després d'un llarg viatge per Europa retorna, l'estiu de 1866, a Llucmajor on els primers dies de setembre de 1870 es casa amb Margarida Caldés i Salvà, la pobila de Vernissa. El primer amor —Apolònia Salvà-havia contret matrimoni amb Antoni Murtó, alias Peix, natural de Binissalem, i taverner, de professió, a Ciutat.

Als quatre mesos de casats —el dia de Cap d'Any de 1871— compra a Llorenç Socías i Garau, per preu de mil vuitcentes trenta cinc lliures moneda de Mallorca, la casa segona amb corral, celler i cup, del Carrer de Sa Fira, devora Plaça, on obri un cafè-Ca's Coix Carro amb billar i altres jocs que llavors estaven de moda a les terres d'Amèrica.

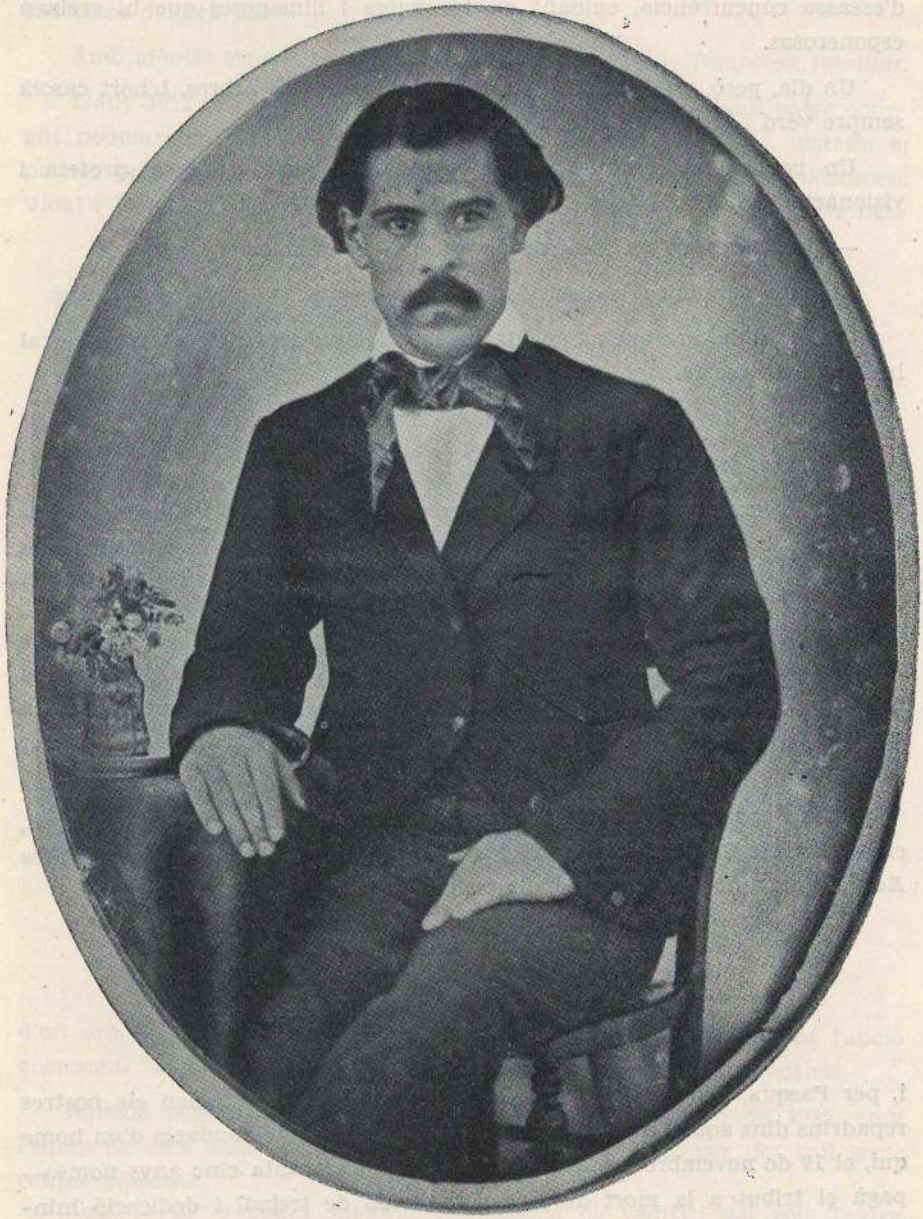

El Sr. Gabriel Thomàs Juan, fundador i propietari del Teatre Recreatiu l'any 1877.

La casa és espaiosa i en el corral amplíssim Es Coix s'entreten les hores d'escassa concurrència, cuidant els tarongers i llimoneres que hi creixen esponerosos.

Un dia, però, una gelada esfereïdora mata tots els arbres. L'hort casolà sempre verd i fresquívol, ara dóna pena, sec i aombrat.

Un pensament luminós invadeix totduna el seu front de profeta i visionari:

—S'hort tornarà un local de distracció, esbargiment i alegria.

Al punt comunica la decisió a la seva esposa:

—Margalida, ara que sa gelada ha mort els nostros arbres, en es corral hi farem un teatre...

La pobila de Vernissa, complaent i enamorada, li diu:

—Si és es teu gust, Gabriel...

I el llucmajorer qui, audaciós en retornar de l'Argentina, deixà en comanda als banquers germans Lanussa rebuts per un valor de vuitanta nou mil pesos, afegeix amb entusiasme:

—...i li posarem per nom Teatre Recreatiu.

Sis mil lliures —vint mil pessetes— i l'audàcia illuminada del jove fan el miracle. Aviat tothom tragina ciment, mitjans i rodones i, en pocs mesos, la gent de la vila omplCa's Coix. (El nom de Teatre Recreatiu mai ha fet fortuna).

Balls i comèdies, varietés i zarzueles, glossats i concerts durant l'any, i, en venir Tots Sants, *Don Juan Tenorio* i, al gen er, *L'Adoració de los Tres Reis Magos* amb els versos popularíssims en boca del criat primer

Herodes tot s'enrabia
perque el Bon Jesús és nat.
Jo sempre m'ho som pensat
que el dimoni el se'n duria.

i, per Pasqua, *En Dur-hi* o *Ses Coves de Galdent* entretenien els nostres repadrins dins aquell modest teatret de poble nascut de l'audàcia d'un home qui, el 19 de novembre de 1896 —havia complit seixanta cinc anys només— pagà el tribut a la mort després d'una vida de treball i dedicació ininterromputs a la seva ciutat volguda.

Un fill únic —Bernat Thomàs i Caldés— de quinze anys, serà digne successor del seu pare.

Amb idèntic esperit i semblant entusiasme continúa l'empresa familiar.

L'any 1912 reforma el local, fa el cel ras i construeix l'anfiteatre conegut popularment amb el nom de galliner i —oh meravella!— installa el primer projector de cine comprat el 31 de març d'aquell any a Francesc Vidal i Josep Marroig per siscentes pessetes. Cine mut, com és lògic, a base

Façana de la casa familiar dels Thomàs - Mut del carrer de «Sa Fira», on el Teatre Recreatiu tinguè la seva primitiva entrada.

d'un arc de carbur, primer, i d'oxígen, després, que, a la primera funció aconseguí la quantitat de cincuanta vuit pessetes i seixanta cèntims.

Aquella primera màquina fou substituïda el 24 d'abril de 1935, amb l'equip de cine sonor comprat, a plaços, a Pau Freixes per dos mil trescentes pessetes.

Aquesta és la petita història cronològica de l'edifici del vell Teatre Recreatiu.

Hi ha però, una altra història, més entranyable: la història de les estrenes, dels fracassos, de les alegries, dels problemes dels èxits, dels personatges...

Qui de les persones majors no recorda, avui, els dies de glossat d'En Terrola, En Calco, En Cetre, En Ponset i Es Papaió, per exemple, barallantse amb En Mireto de Llubí, En Capellà d'Algaida, En Vic d'Es Pont d'Inca, En Cartutxo de Sencelles o, darrerament, En Calafat de Son Servera?

I els balls dels Darrers Dies amb la Banda d'En Benet Tamborer o amb la de La Forca, el cafè de la Plaça, vei de la Pescateria, de nom barojià com escriví l'apotecari amic santanyiner?

I els jocs de mans de Manuel de Infantes, *Rey de la magia, musical y excéntrico-clásico* o del súbdit belga Bosco *ilusionista, escamoteador, prestidigitador, ventrilocuo, trasformista, en una palabra el Rey de los Magos* amb els números *El incendio del Teatro, Cambio de hora de los relojes* y *La caja misteriosa* presentats baix del lema *Nada de engaños. Dos horas en el otro mundo?*

I les varietés amb Mary Mercé, Amalia Palacios, la mallorquina Maria Morey, el Dueto Lauris que cobrava cinquanta pessetes per funció, i la troupe Liliputiense —deu homes i set dones— que representava el Sr. R. T. Tschuschke?

Qui no fa memòria de la Companyia Catina-Estelrich amb les populars comèdies *Els calçons de Mestre Lluc,* de Bartomeu Ferrà; *Un criat nou* de Pere d'Alcàntara Penya; *El tio de l'Havana* i *Mestre Lau es taconer,* de Josep Maria Tous i Maroto; *Es metge nou* de Miquel Puigserver i *Un atlot de barca* de Gabriel Cortés que divertiren tant els nostres avis o les castellanes com *Juanito, La condesa Maria* i *Las carceleras* que feren plorar rius de llàgrimes a les nostres padrines i a les nostres mares?

Qui no recorda, avui, aquells documentals d'abans de l'any del grip (1918) *A buen gato, mejor ratón; Willy no quiere ser rico; La violinista Lucía; Los molinos cantan, los molinos lloran; La ciega de París; Pepin rapta su novia* o el famosísimo *Rusia Pintoresca* (—Moscou de dia, Moscou de noche... deia en veu alta el comentarista— I a noltros mos cou una altra cosa de seure en aquests bancs tan rostits, respongué un graciós del públic) acompanyats amb la música del piano —Una de cap a cap! —que tocava, per dues pessetes, l'amo'n Miquel Pomar i, sobretot, *Nuestra Señora de Gracia. Ferias y Fiestas en Lluchmayor. Año 1926* en ocasió de la peregri-

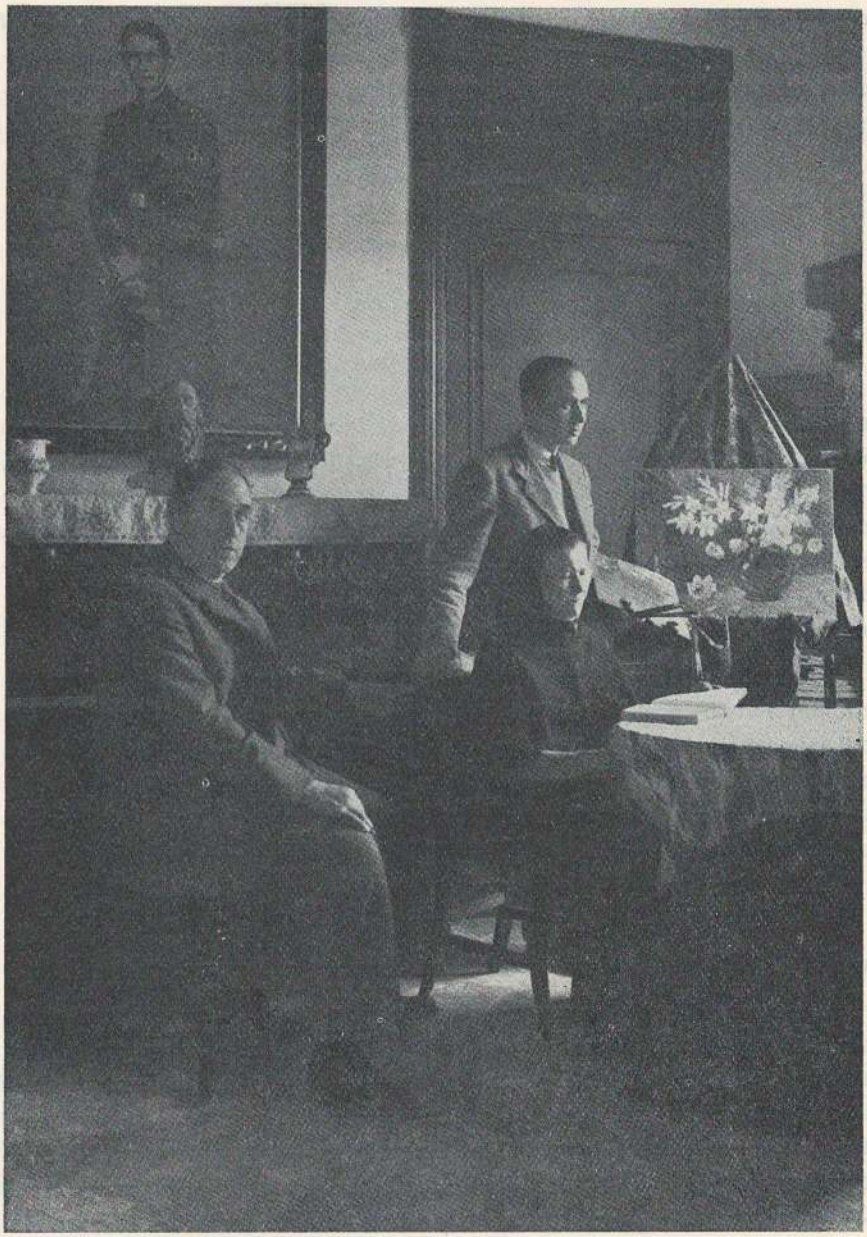

La família Thomàs - Mut propietària del Teatre Recreatiu. El Sr. Bernat, la seva esposa Aina Maria i dret el seu fill Tomàs. Al quadre se veu el seu fill major Gabriel, mort essent encara molt jove

nació franciscana; les pellícules *David y Saul; Quo vadis; Sangre y arena La muchacha americana; Houdini y el tanke humano; La Banda de la triple T; El mártir del honor; La condesa negra; Marco Antonio y Cleopatra,* en cinc parts; *La hija de Juan Simón* —setanta projeccions cossecutives!— amb la copla d'Angelillo que aprengué i cantá tota la villa

La enterraron por la tarde
a la hija de Juan Simón.
Era Simón en el pueblo
el único enterrador.
El mismo cavó la fosa
el mismo enterró a su hija
murmurando una oración.

La portera de la fábrica; El pequeño Lord; Sombrero de copa amb Cingers Rogers i Fred Astaire; *Volando a Rio;* els films espanyols *Los claveles, Morena Clara, Suspiros de España* amb Estrellita Castro; *Nobleza baturra* amb la parella famosa de Miguel Ligero i Imperio Argentina, el famosíssim serial dels anys quaranta *Los tambores de Fu-manchú, El sueño de Andalucía* amb Luís Mariano i *El pescador de coplas* protagonitzada per Antonio Molina.?

Aquesta és l'altra història del vell Teatre-Cine Recreatiu, la història centenària d'un local amorosament entranyat dins la vida d'un poble qui amb emoció vegé com un dia tancava les portes i, després, moria a mans dels picapedrers cruels una mort esperançada perque presentia la seva próxima resurrecció quan sabé la compra de la casa veïna de Ca's Vidrier quan morí la vella mestressa que venia capells de pauma i paners i espardenyes i, al corral, regava bellíssimes begònies ombrívoles.

Fou arrabassat el fasser altíssim i tallades les bugamvílies morades; fugiren els colomers del seu corral; caigueren sòtils, arcs, parets i escales...

Tres anys de treball han fet el petit miracle d'aquest vespre. Desde avui Llucmajor per obra del net segon de l'avi Gabriel emigrat un dia a l'Argentina, disposa d'un teatre, de línies elegants, capaç per a noucents espectadors; amb un escenari de cent quatre metres de superficie que farà possible tot espectacle; amb equip de projecció de la Casa Western Electric Company per sistema Toddao de 70 mm. amb sò magnètic i estereofònic —el primer installat a un poble de les illes—; amb servei de calefacció i refrigeració, dos bars etc. etc.

Perdonau la meva loqualitat. Em queden, encara tres mots per a dir-vos. Un de felicitació; el segon, de record i l'altre d'esperança.

El primer, d'enhorabona cordial al propietari i a la seva família; a l'arquitecte llucmajorer Sebastià Gamundí i Boscana; a l'aparellador Joan Catany i Taverner; als fusters Francesc i Josep Bonnin; a tots els qui d'una o altra manera han posat mans a l'obra.

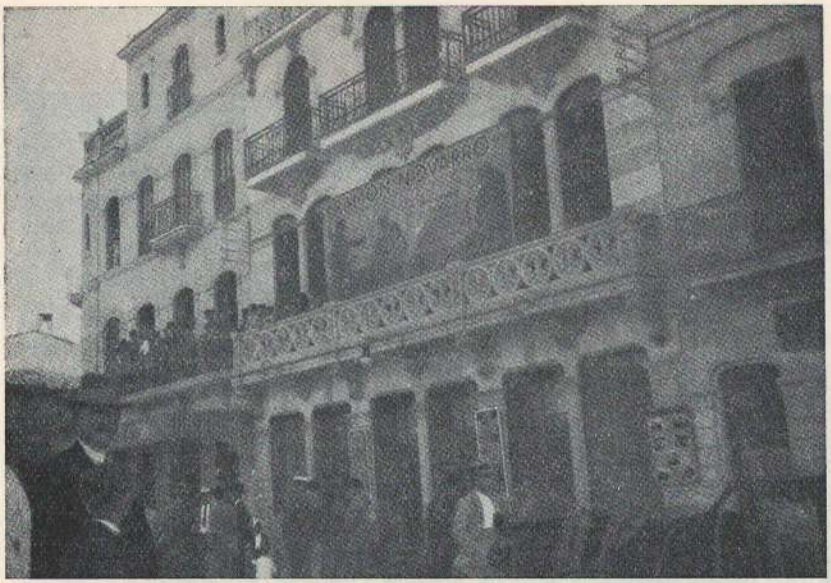

El Café Colon, a la Plaça Espanya, propietat de la família Tomàs - Mut, a la part lateral del qual s'habilità l'entrada al Teatre Recreatiu després de la reforma de l'any 1934.

El segon, d'afectuós record cristià del padrí Gabriel Thomàs i Juan; de l'Amo'n Bernat Thomàs i Caldés († 25 octubre 1960); del seu fill Gabriel Thomàs i Mut, jove soldat mort a Vallibona († 13 abril 1938) en ocasió de la guerra; de la madona Aina Maria traspassada fa catorze anys († 7 gener 1954); del mestre d'obres Andreu Ros, tan illusionat en aquest nou teatre; dels vells empleats de mal-noms entranyables: Sèu, Capellà, Peixet, Papaió, Mel, Gamba, Martí, Casetes, Barril, Lluc, Fogó, Stela o Pòla que

posaren cartells, repartiren programes, veneren o esqueixaren entrades o acomodaren, amb la llum dèbil d'una pila, els espectadors en el pati de butaques.

El darrer mot, d'esperança i desig. Desig sincer de que Déu beneeixi amb mà generosa els esforços del propietari que, en record dels seus, per glòria de Llucmajor i per bé dels llucmajorers, com l'avi Gabriel ha posat tot el seu entusiasme en favor de l'obra del nou Teatre i ha gastat en ell més de sis mil lliures.

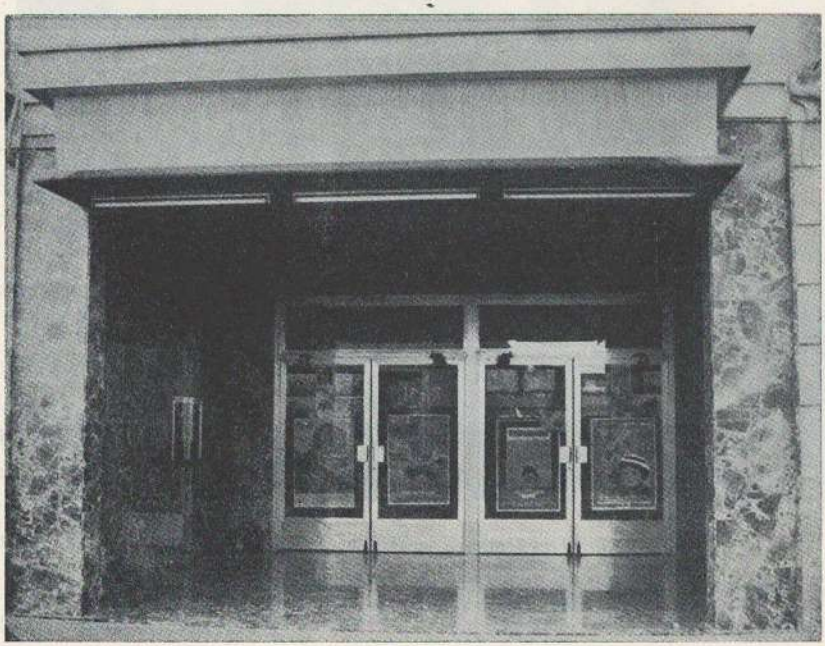

Entrada actual del Teatre Recreatiu al carrer de «Sa Fira» després de la darrera reforma.

IMPREMTA MODERNA
LLUCMAJOR